

Вахтанг КЕБУЛДАЗЕ

СПОГАДИ ПРО БЕРНГАРДА ВАЛЬДЕНФЕЛЬСА

На початку цього року пішов у засвіти видатний німецький філософ, один із найоригінальніших і найцікавіших представників феноменологічної філософії Бернгард Вальденфельс. Головною темою його філософування був досвід Чужого.

Уперше в житті я побачив професора Вальденфельса 1999 року на конференції, присвяченій сторіччю від дня народження Альфреда Шюца в університеті міста Констанц на півдні Німеччини. Я стажувався в цьому університеті. Мене насамперед цікавив архів Альфреда Шюца, що зберігався там, адже я написав про нього свою першу дисертацію. Я лише починав свій інтелектуальний шлях, а Вальденфельс був зіркою, визаним метром феноменологічного руху, одним із головних запрошених спікерів на тій конференції. Тоді я не наважився познайомитися з ним.

Ми познайомилися пізніше, 2003 року в австрійських Альпах, у маленькому містечку Отерталь, де проходила конференція «Ключова подія в політиці та історії». У назві цієї конференції її організатори використали поняття Вальденфельса «ключова подія». Я пригадую не лише наші доповіді та їх обговорення, а й наші спільні прогулянки альпійським лісом, під час яких філософські дискусії про теоретичні проблеми непомітно перетворювалися на дружні бесіди про наше спільне існування в цьому світі, наші мрії та надії, травми та страхи, нашу відмінність і схожість. Чужість досвіду Іншого ставала близькою та збуджувала власну думку. Філософія Вальденфельса пронизувала наше життя.

Наступного разу ми зустрілися вже в Києві 2004 року, коли я переклав і видав українською його твір «Топографія Чужого: студії до феноменології Чужого». Вальденфельс завітав до Києва, де взяв участь у конференції Українського феноменологічного товариства «Феноменологія і культура», виголосивши доповідь про генеалогію культури, яку я переклав і згодом опублікував у часописі «Філософська думка» (Вальденфельс, 2009).

Ми також провели разом презентацію його книжки в моєму перекладі.

Саме тоді почалося наше листування. Коли, відразу після його візиту до Києва в нас розпочалася Помаранчева революція, Вальденфельс щиро цікавився подіями в Україні, вболіваючи за українців та українок, які вийшли на протести, щоби захистити своє право вирішувати долю власної країни.

Потому ми зустрілися на феноменологічній конференції у Відні. Наша зустріч знову була пов'язана з творчістю Альфреда Шюца, адже конференція в Інституті наук про людину мала назву «Альфред Шюц і герменевтика». І знову важливішим для мене є спогад про наше спілкування за одною з вечерь, аніж пригадування дискусій, що відбувалися на самій конференції, хоча вони були вкрай ґрунтовні й цікаві. Я дотепер бачу усміхнене й трохи сумне обличчя професора, яке перехилиється до мене через стіл, і чую його тихий голос, який переконує мене в тому, що наш спільний людський досвід краще описувати трохи дивним субстантивом «Між» (*Zwischen*), ніж класичним феноменологічним поняттям «інтерсуб'єктивність», адже це поняття, може, й попри волю самого Едмунда Гусерля, наголошує первинність суб'єктивності, а найважливіше в людському досвіді відбувається не всередині кожної і кожного з нас, а *між* нами.

2013 року Вальденфельс писав мені, розпитуючи про події, що увійшли в історію як Революція Гідности. Коли 2014 року розпочалася російська війна проти України, він написав мені листа підтримки й потім неодноразово цікавився перебігом подій в Україні.

У травні 2020 року Вальденфельс звернувся до мене з проханням, яке було честю для мене. Він завершив книжку «Подорожній щоденник феноменолога» (Waldenfels, 2020) про свої подорожі різними країнами світу, де він виступав на філософських конференціях і викладав. У цій книжці був невеличкий фрагмент про його візити до України — до Києва та Криму. Він попросив мене відредагувати цей уривок, і я з радістю зголосився зробити це. Листування з приводу цього тексту перетворилося на обговорення деяких важливих аспектів нашого сприйняття минулого, історичної пам'яті та культурного спадку. Наприкінці того ж таки 2020 року ця книжка вийшла друком. Тоді я працював із рукописами Макса Шелера у Баварській державній бібліотеці в Мюнхені, місті, де жив на пенсії Вальденфельс. Я зателефонував йому. Це була наша остання бесіда. Це було в останнє, коли я чув його голос. Ми не зустрілися, бо через пандемію він із дружиною був на самоізоляції. Але він надіслав мені поштою свій подорожній щоденник, одним із редакторів якого був я. Читаючи цю книжку, я зрозумів, що автор звернувся з таким самим проханням, що й до мене, до всіх своїх колег з різних країн світу, про які йшлося у ній. І тоді я зрозумів, що, мабуть, він так само, як і зі мною, підтримував зв'язки зі своїми колегами з усіх цих країн, тож відлуння його думки впліталися у звучання історій та культур тих народів.

Навесні 2022 року, на початку російського повномасштабного вторгнення в Україну Вальденфельс надіслав мені електронною поштою листа із темою “Angriffskrieg” (загарбницька війна). У ньому він писав, що стало думає про мене, мою родину та моїх друзів, висловлював солідарність і підтримку.

Минулого року видавництво «Основи» запропонувало мені перевидати мої українські переклади творів Бернгарда Вальденфельса в одному томі. Я написав йому про це. У відповіді на мого листа він висловив свою радість і щире захоплення українськими вченими та видавцями, які навіть під час жакливої війни продовжують свою інтелектуальну працю. Я хотів звернутися до нього з проханням написати коротку передмову до цього видання, але не встиг, бо він пішов.

Наприцінці моїх коротких спогадів про Бернгарда Вальденфельса, я хотів би повторити ті слова, що я вже їх написав у своїй післямові до мого українського перекладу його твору «Топографія Чужого»: «Бернгард Вальденфельс має щасливу вдачу. Він уособлює дещо забутий античний ідеал мислителя, який гармонійно поєднує стиль мислення зі стилем життя... У живому спілкуванні ця людина відразу вражає невдаваним інтересом до співрозмовника, бажанням і здатністю прислухатися до Іншого не як до опонента, твердження якого чекають на спростування, а як до джерела іншого, відмінного від свого стилю мислення та мовлення, який провокує і мотивує власне мислення, збуджує уяву, дає тему для інтелектуальної імпровізації» (Кебуладзе, 2004: с. 198).

Щемкий сум заскочує мене через те, що сьогодні я мав би написати все це не в теперішньому, а в минулому часі. Але я не робитиму цього, бо дай у такий спосіб подовжуючи відчуття присутності в нашому житті витонченого мислителя та чуйної людини Бернгарда Вальденфельса.

ДЖЕРЕЛА

- Вальденфельс, Б. (2009). Міркування щодо генеалогії культури. *Філософська думка*, 2009, 1, 13—26.
- Кебуладзе, В. (2004). Бернгард Вальденфельс — феноменолог Чужого. Післямова перекладача. У: Б. Вальденфельс, *Топографія Чужого: студії до феноменології Чужого* (сс. 198—202). Київ: ППС-2002.
- Waldenfels, B. (2020). *Reisetagebuch eines Phänomenologen. Aus den Jahren 1978—2019*. Baden-Baden: Ergon.